

PRVNÍ GLOSA KE STOLETÉMU VÝROČÍ (STO LET 1926 - 2026)

aneb

TŘI OBDOBÍ VÝPLATNÍHO OTISKU Z ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA

Blíží se stoleté výročí existence výplatního otisku z území Československa v poštovním provozu. Den D nastal 16. 9. 1926. Stojí za to podívat se na výplatní stroje a jejich otisky z našeho území v několika glosách z jiného úhlu. Začínám brzo. má to své důvody.

Zmíněného dne se početná delegace čs. poštovní správy nazvaná Komise poštovní zprávy v čele s dr. Karlem Dunovským, generálním ředitelem Poštovního ředitelství v Praze na Příkopy. Cílem byly budovy dvou významných bank - Živnostenská banka a Česká průmyslová a hospodářská banka. Delegace měla velmi důležitý úkol - slavnostně uvést do provozu dva výplatní stroje Francotyp dvou různých typů (A a B). Tak se i stalo. V delegaci bylo několik vysokých hodnostářů tehdejší československé poštovní správy. Všichni se podepsali na protokol o spuštění provozu obou strojů v budovách zmíněných subjektů (protokol byl oficiálně nazván "Zpráva o zahájení činnosti poštovního výplatního stroje").. S největší pravděpodobností tam byli i představitelé generálního zástupce výplatních strojů Francotyp vedeni Bohumilem Jarolímkem, majitelem firmy. Zcela určitě byli přítomni i vrcholní představitelé obou bank. Protokol či zprávu ale nepodepsali. První oficiální otisky na obálkách a Protokoly s podpisy jsou uloženy v Poštovním muzeu v Praze. Slavnostní použití strojů bylo v tento den. Komerční použití začalo druhý den 17. 9.

Dodávám, že jakýmsi Superdnem D byl den 9. 9. 1926, kdy vyšel Věstník Ministerstva pošt a telegrafů č. 44 obsahující povolení výplatních strojů v poštovním provozu na zkoušku, který stanovil řadu podmínek pro provoz.

Tímto dnem se začala psát historie československého výplatního otisku a zároveň začalo první období otisku, jeho hlavním poznávacím znakem bylo výplatní razítko ve tvaru větrné růžice či mezi sběrateli zdomácněným tvaru - motýlka. Výplatní otisk tohoto vzoru se rozletěl po celém Československu a dostal se i do světa. Zároveň začalo 1. období výplatního otisku u nás - období klasické, které bylo ukončeno v roce 1946 s možností existence do konce roku 1948. Oficiálním datem ukončení otisku s výplatním razítkem ve tvaru větrné růžice byl den 17. 12. 1946 s tím, že de facto toto období skončilo později - technicky nešlo zajistit rychlou výměnu výplatního razítka za nový vzor - zoubkovaný obdélník, sběrateli nazývaného zoubkovaná pseudoznámka. Poslední otisk s větrnou růžicí je bratislavský otisk uz roku 1951.

Prvním obdobím bylo období klasické a de iure proběhlo v letech 1926 - 1946. De facto se ukončilo o něco později, při poslední výměně výplatního otisku s větrnou růžicí. Hledisko právní je však rozhodující pro určení časových hranic Toto období trvalo 20 let a mělo bouřlivý vývoj.

Toto období bylo přerušeno změnami ve vzhledu československého výplatního otisku. Čtyři čs.

otisky měly vzhled maďarských otisků s královskou korunkou a maďarským názvem. Větrná růžice nezmizela v letech 1939 - 1945 ani v českých zemích, ani na Slovensku. Změnily se jen názvy ve výplatním razítku. Větrná růžice zůstala i po válce až do výměny za nový vzor. Ba co víc, první poštovní otisky použité na přepážkách pošt švýcarské soustavy Hasler nesly v sobě větrnou růžici. zachovalo se jich jen několik jsou velmi cenné. Jeden vzor vyplácel i s vestavěným doporučeným obrazcem doporučené zásilky. Stroje na Podkarpatské Rusi přešly oficiálně do vlastnictví poštovní správy SSSR, kterému prezident dr. Beneš předal tuto zemi, pokud ovšem neskončily ve šrotu či se neodvezly z tohoto území do Maďarska.

Druhé období začalo zmíněným datem 17. 12. 1946, kdy se poštovní správa znovu obnoveného Československa rozhodla pro nový vzor výplatního razítka:**"v nových výplatních strojích budou napříště výplatní otisky nového vzoru výplatní otisky ve tvaru obdélníka, který je zoubkovaný...."** . **Toto období bylo zatím nejdelší - trvalo 53 let a tato doba pamatuje jen jediný vzor otisku s jedním názvem státu do roku 1992, pak tu byly dva státy, ale zaznamenává několik druhů výplatních strojů - manuální, elektrické, ale i elektronické několika generací.**

Při určení tohoto období zahrál technická stránka a technologické změny v mechanismu strojů, už ne vzhledové důvody výplatního razítka.

Došlo i k jiným změnám, které nejsou pro stanovení období čs. výplatního otisku podstatné, proto je nezmiňuji a odkazuji na jinou literaturu.

O ukončení dle mého názoru rozhodla poštovní správa oficiálním zavedením prvních digitálních výplatních v České republice strojů v poštovním provozu. Současně se zavedl systém na dálkové kreditování a komerční výplatní stroje musely obsahovat nově zavedená licenční čísla v dolním mezikruží denního razítka. Poštovních výplatních strojů se toto nařízení netýkalo. Dodnes vidíme stroje a jejich otisky bez licenčních čísel (modré otisky jsou výjimkou). Slovensko a jejich výplatní stroje měly podobný vývoj s tím, že slovenská poštovní správa byla v zavádění digitálních strojů, zejména třetí generace o dost rychlejší.

Jak ohraničit toto, zatím nejdelší období v historii čs. výplatního otisku? **Rokem 1999, kdy se dal souhlas k zavedení digitálních strojů. Tímto rokem začalo třetí období výplatního otisku na území Československa - období moderní.** Toto období začalo rokem 1999 a žijeme v něm do dneška, tedy již 21 let. Definitivně skončily manuální výplatní stroje a používaly se elektronické a začalo se s digitálními stroji, dokonce tzv. třetí generace (datamatrix). Jsou povoleny stroje s názvem operátora strojů - česká republika - u nových digitálních strojů modré barvy. To by nemělo však nemělo být určující v tomto hlavním přehledu druhů výplatních strojů dle období. Při určení by mělo zvítězit hledisko technické. Toto období zahrnuje i sestry výplatních strojů u nás - APOSTy (vznik 1994) a automatové znaky - ATM (vznik 2000).

Tolik můj krátký příspěvek k rozlišení jednotlivých historických období výplatních otisků z území Československa.